

Een nieuwe methode om de Sperwer *Accipiter nisus* beter in beeld te krijgen

Johan Bos, Erik Bazuin & Sylvie Westerhof

Al jarenlang wordt ringonderzoek uitgevoerd om kennis over roofvogels te vergaren. Het gaat hierbij om mortaliteit, sterfteoorzaken, plaatstrouwheid, en trekbewegingen. Het louter aanbrenge van ringen is voor deze studies niet interessant – het gaat uiteindelijk om de terugmeldingen. Hoe meer terugmeldingen, hoe meer kennis. Nieuwe technologie (digitale camera's) en verbeterde informatievoorzieningen (denk aan het internet met zijn sociale media en fora) heeft zonder twijfel het aantal terugmeldingen verhoogd.

Kleurringprogramma's maken het makkelijker om geringde roofvogels in het veld af te lezen. Bij de ene soort gaat dit makkelijker dan bij de andere. Een lastpak is de Sperwer: probeer die maar eens in de kijker te krijgen. Zodra het beestje doorheeft dat hij bekeken wordt, is hij in een flits verdwenen. Zeker in de dichte en donkere bosjes waar hij graag nestelt, is het lastig (en tijdrovend) om vast te stellen of broedvogels geringd zijn. Zo lastig, dat bij eerder onderzoek naar individuele herkenning bij Sperwer het eenvoudiger bleek broedvogels in de buurt van het nest te vangen dan ze af te lezen (van Diermen 1994).

Individuele herkenning van sperwers is ook mogelijk door een archief van geruide handpennen, die bij de Sperwer een unieke “vingerafdruk” tentoonspreiden (van Diermen 1994), aan te maken, en die van jaar tot jaar met elkaar te vergelijken (Bijlsma 1997: 80). Dit klinkt makkelijk in theorie. Maar de praktijk leert anders. Van mannetjes worden nauwelijks ruipennen gevonden (want die zijn minder frequent op de broedplaats en hebben een langere ruiperiode). Van vrouwtjes worden meestal wel geruide veren gevonden, maar voor een betrouwbare vergelijking is wel dezelfde (verse) handpen nodig. Bovendien is het makkelijker om vast te stellen dat twee ruipennen van verschillende vogels zijn (grote verschillen), dan dat ze van hetzelfde individu zijn (kleine verschillen). Stempelcodes op geruide veren is ook nog een optie (van Diermen 1994), maar heeft als nadeel dat de werking daarvan maar een jaar duurt, omdat de Sperwer alle pennen in een seizoen wisselt. Door ringen gemarkeerde vogels geven uitsluitel zonder vraagtekens, mits de (unieke) code op de ring is af te lezen. En dat is dus verdraaid lastig bij Sperwers.

Achtergrond

In 2020 zijn we in de provincie Groningen en noord-Drenthe begonnen om sperwers met kleurringen uit te rusten (Bos & Bazuin 2021). Zowel nestjongen als adulte vogels die in de buurt van het nest werden gevangen kregen naast de gebruikelijke metalen ring een gele plastic ring met drie letters om de andere poot. Natuurlijk zijn we erg nieuwsgierig waar deze vogels als broedvogel opduiken. Maar hoe kom je daar

nou achter? Elke sperwerzoeker weet dat je bij een nestbezoek nauwelijks de kans krijgt om de broedvogels mooi in beeld te krijgen. Er zijn natuurlijk uitzonderingen: vrouwtjes die agressief en dapper hun nest verdedigen tegen moedige klimmers, of Sperwers in parken die gewend zijn aan wandelaars. Maar in de regel is het zo dat je al dolblij mag zijn als je een glimp van één van de broedvogels te pakken krijgt. Je hoort ze vaak, maar je ziet ze maar even; of helemaal niet. Een uitdaging dus, en iets wat roept om een creatieve oplossing.

Foto 1. Broedpaartje Sperwers op de zitstok. Bedum, 7 April 2021. *Sparrowhawk pair using the artificial sitting post, Bedum, 7 April 2021.*

Methode

In 2021 hebben we iets bekokstoofd om dit probleem aan te pakken. De oplossing is een simpele maar doeltreffende combinatie van een oude trucje enerzijds met nieuwe technologie anderzijds. Het oude trucje is vast wel bekend bij de geraffineerde sperwerzoekers. Het staat ook beschreven in de *Handleiding veldonderzoek Roofvogels* van Bijlsma (1997, p. 87), naar aanleiding van een suggestie van sperweronderzoeker Jan van Diermen: “In homogeen jong bos kan een hoofdplukplaats worden gecreëerd door (...) horizontale stokken (...) tussen bomen aan te brengen”. Sperwers maken inderdaad graag gebruik van zitposten in de buurt van het (toekomstige) nest. Dit zijn

plekken waar prooien worden geplukt, het verenkleed in orde wordt gebracht, balts en paringsactiviteiten plaatsvinden, of waar gewoon de boel in de gaten wordt gehouden. Vaak zijn dit wat oudere bomen met een sterk ontwikkelde takkenstructuur, een boomstronk, een stapel boomstammetjes, of een omgevallen boomstaak.

Foto 2. Sperwerman adult op de aangebrachte zitstok met metalen ring links en kleurring rechts. Haren, 25 April 2021. *Adult male Sparrowhawk on artificial sitting post, showing metal ring (left) and colour ring (right).*

De truc is om de perfecte, onweerstaanbare zitplaats aan te bieden. En nu komt het goede nieuws. Dit kan inderdaad simpel worden uitgevoerd door een stevige, polsdikke (of dikkere) zitstok horizontaal tussen twee boompjes te klemmen of te schuiven. Doe dit op een plek met vrije aanliegruimte en plaats de stok op zo'n één tot drie meter hoogte, in de buurt van het (huidige of toekomstige) nest. Niet te dichtbij, en niet te ver weg: zo'n 10 tot 30 meter is een goede afstand; het hangt uiteraard af van de structuur van het nestbos. Natuurlijk werkt dit alleen op broedplaatsen waar optimale zitposten van nature niet al aanwezig zijn: bosjes gevormd door staken zijn bij uitstek geschikt; een begraafplaats minder. Vaak zie je door de aanwezigheid van poepsporen of plukresten al wat goede locaties zijn. Maak het liefst een enkele zitstok om optimaal te profiteren van het tweede deel van de oplossing.

Het aanbrengen van de zitstok is dus het eerste, klassieke deel van de methode,

en oorspronkelijk bedacht om makkelijker ruipennen te vinden en prooiresten te verzamelen. Het tweede, hypermoderne deel is het gebruik van een cameraval, die al eerder met succes voor sperweronderzoek is ingezet (Bos 2017, Vroege & Levering 2019). De cameraval wordt in de buurt van de zitstok geplaatst of aan één van de uiteinden van de stok. Hier kun je nog een beetje spelen met de instellingen van de camera (belichting, aantal foto's per trigger, keuze voor filmpjes of alleen foto's). Een voorzetlensje is noodzakelijk om scherpe opnamen van dichtbij te maken. Uiteraard stel je de camera zo in dat datum en tijd bij elke foto worden geregistreerd. En dat is het eigenlijk. Doodsimpel, maar uitzonderlijk effectief, zo zal blijken.

Experimenten en Resultaten

Bij tien bekende territoria van 2020 werden in 2021 in de periode januari tot mei zitstokken met cameravallen aangebracht, op de manier zoals hierboven beschreven. Cameravallen van verschillende merken en types werden gebruikt: Wildgame Innovations (SC20B20-7 en L20B20F2), Browning (2020 Recon Force Edge), en Bushnell (Trophy Cam en Natureview met voorzetlensje). De resultaten waren simpelweg verbluffend.

Bij alle tien territoria lukte het om Sperwers met de cameraval in beeld te krijgen, met de eerste registratie al op 31 januari. In twee territoria werd alleen het mannetje gezien, in zes territoria zowel de man als vrouw (Foto 1), en in twee territoria werden zelfs drie verschillende individuen gezien. Eén vogel werd in twee verschillende territoria gezien. Van alle kon de leeftijd en geslacht bepaald worden (1x 2kj vrouw en 19x >2kj). In alle gevallen kon worden gezien of de vogel in beeld ringdragend was of niet – op vier plaatsen werden geringde Sperwers gezien (Foto 2). Twaalf keer werd copulatie gezien (Foto 3): de vroegste op 28 maart, en de laatste op 30 april. En natuurlijk waren er leuke bijvangsten: Buizerd, Havik, Bosuil, Ransuil, Houtsnip, Koolmees, Gaai, Roodborst, Das, Vos, Ree, Steenmarter, Eekhoorn en Bosmuis. Het is duidelijk dat een standaard cameraval niet geschikt is om inscripties van ringen te lezen. Een voorzetlensje is vereist, en dan moet de foto op een afstand van zo'n 50 tot 150 cm zijn gemaakt (Foto 1). Onze ervaringen leren dat de Bushnell Natureview met bijgeleverde voorzetlensjes het meest geschikt is voor deze klus. We hebben ook geëxperimenteerd met zelf-gemonteerde leesbrilglasjes als voorzetlens maar daar nog geen acceptabele resultaten mee verkregen.

Dit is natuurlijk nog maar het begin van een veelbelovend concept, maar geeft al een idee hoeveel broedvogels geringd zijn, iets wat we interessant vinden met een jaarlijks gemiddelde van 80 geringde nestjongen in de provincie Groningen in de periode 2014-2020. De mogelijkheden van deze methode reiken echter een stuk verder dan ringonderzoek. Ook tijdsbesteding, aanwezigheid in het territorium (tijd van het seizoen en tijd van de dag), lokale verplaatsingen, gedrag, en misschien individuele herkenning aan de hand van bijvoorbeeld koptekening, is op deze wijze goed in kaart te brengen. In het kort: een nieuwe effectieve methode om dit fascinerende

roofvogeltje beter in beeld te krijgen.

Foto 3. Paringsdaad van een koppeltje sperwers in de prille morgen. Tynaarlo, 27 april 2021.
Copulation of Sparrowhawk pair in the early morning of 27 April 2021, near Tynaarlo.

Summary

Bos J., Bazuin E. & Westerhof S. 2021. A novel method to study Sparrowhawks *Accipiter nisus* in their breeding haunts. *De Takkeling* 29: 135-140.

Studying Sparrowhawks in their breeding haunts, especially when individual recognition is a prerequisite for understanding their ecology, is not easy. In the past, comparison of moulted feathers was used to identify individual birds from one year to the next, but this requires the collection of the same primaries across years. Moreover, very few if any moulted feathers of males were found on the breeding site (males spend most of their time hunting, away from the nest). In the province of Groningen, therefore, colour-ringing was initiated in 2020. However, apart from the occasional female it turned out that reading colour-rings on Sparrowhawks in the field was easier said than done. The solution was brilliant in its simplicity: supply the nesting habitat with artificial sitting posts that are irresistible for Sparrowhawks to use, i.e. horizontal branches wedged between neighbouring trees at a height of several meters, between 10 and 30 m away from the nest. This trick is particularly effective in tree stands with few opportunities for plucking prey. The artificial sitting post (or a tree close by) is equipped with a trap camera with conversion lens (for photos of objects some 50-150 cm away), which is motion-triggered. This novel method of individualizing Sparrowhawks was first attempted in 2021. Already on 31 January, a male was digitally captured. In ten territories, only the male was photographed in two, male

and female in another six. One male was photographed in two different territories. All photographed birds could be aged (1x 2nd calendar-year, 19x older), and all birds were photographed sufficiently well to record absence/presence of a ring. In several territories it was possible to prove that three different birds were present. Copulations were recorded 12 times between 28 March and 30 April. A variety of other wildlife was photographically captured as well, including Buzzard, Goshawk, Tawny Owl, Long-eared Owl and several mammalian species.

A number of different cameras was tested, i.e. Wildgame Innovations (SC20B20-7 and L20B20F2), Browning (2020 Recon Force Edge), and Bushnell (Trophy Cam and Natureview with standard conversion lens). The latter turned out to be the most profitable in terms of providing useful photographs.

Literatuur

- Bijlsma R.G. 1997. Handleiding veldonderzoek Roofvogels. KNNV Uitgeverij, Utrecht.
- Bos J. 2017. Ervaringen met een cameraval bij een sperwernest *Accipiter nisus*, of: de schijn van een super-territorium. *De Takkeling* 25: 244-250.
- Diermen J. van. 1994. Sperwers vangen in de broedtijd. Dispersie en lokale overleving meten met terugvangst. *Op het Vinketouw* 75: 14-23.
- Vroege J & Levering H. 2019. Cameraval bij sperwernest *Accipiter nisus* in de duinen bij Castricum in 2018. *De Takkeling* 27: 157-165.

Adres: De Savornin Lohmanlaan 55, 9722 HD Groningen, ioan.bos@gmail.com